

МЪДРЕЦЪТ ОТ ПЪГУОШ

Кина Станева – Научен архив на БАН

„...Аз не вярвам в успеха на революциите.
Аз вярвам в еволюционния преход на развитието”.

А. Балевски

Акад. Ангел Балевски

Научният архив на Българската академия на науките съхранява множество документи от и за създателя на българската научна школа по металознание и технология на металите, на българското висше техническо образование, държавния деец и активен общественик, дългогодишния председател на БАН академик **АНГЕЛ БАЛЕВСКИ**. Материалите са предадени от кабинета на академика през 1978 г. и са необработени като личен фонд, но направената първична систематизация предостави възможност на организаторите — БАН, Института по металознание, който от 2005 г. носи неговото име, община Троян и Музея на занаятите да подготвят различни прояви през месеците април и май т.г. за честване на 100-годишнината от рождението на големия учен и държавник.

В експонираната изложба на Научния архив на БАН, посветена на знаменателния юбилей, за първи път се показват както биографични материали, така и документи от научното наследство на академик Балевски, от управленската и обществената му дейност — монографии, студии, статии, обръщения, фотографии, работни бележки и др., голяма част от тях в оригинал.

Роден на 15 април 1910 г. в гр. Троян, Ангел Балевски завършва машинно инженерство през 1934 г. в Немското висше техническо училище — гр. Бърно, Чехословакия. Извървява стъпка по стъпка развитието си от стажант до технически директор в софийските фабрики. За времето от 1945 до 1968 г. е ръководител на Катедрата по механична технология в Държавната политехника, по-късно ВМЕИ „В. И. Ленин”, и ректор на института. В продължение на 33 години преподавателска дейност той подготвя повече от 10000 студенти за машинни инженери и ръководители в промишлеността, които го помнят не само като блестящ преподавател и педагог, но много от тях и като личен приятел и достъпен съветник. Винаги е в помощ с практически съвет, житейска мъдрост, метафори и анекдоти, с прочетено от поети, писатели и философи: „...На моите студенти винаги съм казвал - за да бъдеш добър инженер, трябва да умееш да свириш на цигулка”. Автор е и на 7 монографии и университетски учебници. И на около 500 стихотворения, епиграми, балади — творчество, лично преживяно, дълбоко осмислено и изречено на висок глас, истински “библейски откровения”, които звучат като сентенции.

Научното израстване на Ангел Балевски в БАН започва през 1951 г. като ръководител на Секция по металознание и технология на металите. От 1960 г. до 1967 г. е секретар на Отделението за технически науки на БАН. Създател е на Института по металознание и технология на металите и негов директор от 1967 г. През 1951 г. е избран за член-кореспондент на БАН, а от 1967 г. е академик. Дългогодишните фундаментални и развойни изследвания в областта на металознанието и технологията на металите закономерно го довеждат до световно значими новости и изобретения. Разработва нов метод за добиване на чугун от български суровини, прави сполучливи опити за конструиране на машина за горещо пресоване на цветни метали. С широките си познания е вещ консултант и проектант на десетина от машиностроителните заводи. Заедно с най-добрия си последовател, чл.- кор. Иван Димов, разработва метода за леене с противоналягане, защитен с над 100 патентни документа за изобретения у нас и в чужбина. Днес, когато се хвърлят обвинения, че българските учени с нищо не са помогнали

за развитието на икономиката, е добре да се подчертае, че този метод получава световно признание още в началото на 80-те години на ХХ в. като едно от най-значимите инженерни постижения на века. Отличен е през 1985 година с най-авторитетната европейска награда за научно-технически принос на фондация „Кърбер“ в Хамбург — Германия, равностойна на Нобелова награда.

Ангел Балевски е избран за почетен и чуждестранен член на академиите и научните дружества в редица страни — съпредседател на Международната академия на науките — Мюнхен, чуждестранен и почетен член на академиите на науките на СССР, Унгария, Полша, Чехословакия, ГДР, почетен доктор на Политехниката на гр. Илменау, ГДР и на Карловия университет — Прага, член-кореспондент на Научното дружество за Югоизточна Европа — Мюнхен, член на Полското дружество за теоретична и приложна механика, член на Почетния комитет на конгресите на Световната организация за общи системи и кибернетика. Той е доктор хонорис кауза и на Техническия университет в София, носител е на много наши и чуждестранни отличия и награди.

Активен държавен и обществен деец, А. Балевски дълги години е зам.-председател на Държавния комитет за наука и технически прогрес; зам.-председател на Съюза на научните работници в България; член на ЦК на БКП; народен представител за гр. Плевен и Плевенски окръг от V-о до IX-о Народно събрание; от 1971 г. е член на Държавния съвет на НР България и пр.

В продължение на двадесет години (1968-1988) академик Ангел Балевски е председател на Академията, а след това до края на живота си (15 септември 1997 г.) - почетен председател на БАН.

Акад. Ангел Балевски на Пъгуошката конференция в гр. Варна, 1978 г.

Българската общественост в по-малка степен познава АНГЕЛ БАЛЕВСКИ като учен-хуманист, пацифист и будител за международно разбирателство и световен мир. Дейност, в която той разгръща в пълнота респектиращата си ерудиция, блестящия си талант на учен-енциклопедист, широко скроената си духовност, впечатляваща събеседника не само с мащабни познания в техниката, но и в историята и философията, в литературата и изкуството. И не на последно място — дейност, която със своята значимост, дълбоко, по човешки го привлича и вълнува. Член на Съвета на Пъгуошките конференции за наука и световни проблеми (Пъгуошко движение)¹ и председател на Българската пъгуошка група от 1971г., председател на Националната комисия за съдействие на международното движение “Екофорум за мир” от 1987 г., той е убеден, че “... Дълг на учените е да бъдат в първите редици на честните хора, издигащи глас срещу използването на постиженията на науката за военни цели и унищожаването на хората...Но това може да стане само ако се спре надпреварата във въоръжаването; ако по-нататък постепенно се премине към пълно разоръжаване; ако напълно се отстрани заплахата от термоядреното унищожение на нашата цивилизация. Нашият глас е гласът на мъдростта, на здравия разум...”²

В срещи на междуправителствено и академично ниво, в научни форуми, дискусии, лични разговори акад. А. Балевски активно търси пътища за преодоляване източниците на противопоставяне, догматизъм, озлобеност. Живее и работи с разбирането, че насилието над човека е универсален обществен феномен, че е част от ежедневието и поради това отстраняването на насилието е част от културата на мира: “...Още от древността се е смятало, че науката е част от морала и етиката, от идеята за доброто. Научните знания трябва да служат само за благото и доброто на хората, на човешкия прогрес. Затова истинският учен е хуманист. Той е творец на доброто и живота, а не на злото и смъртта...”³

Целият му съзнателен живот на общественик преминава в усилените действия за приобщаване на българското общество и най-вече на академичната общност към движението на учените от цял свят за разбирателство и световен мир. Страстен привърженик на изключването на войната като начин за решаване на обществените проблеми, А. Балевски има множество

Уважаеми джентълмъни, това странично писмо е отправено до вас за целта да ви информира за инициативата за провеждане в Ню Йорк на общото събрание на ООН по проблемите на разоръжаването. На 23 май 1981 г. в Ню Йорк за първи път в историята се свиква в Гайтър Висок и абстрактен международен форум, като общото събрание на ООН, което посвещава специална сесия на проблемите на разоръжаването. Нашата страна като всички страни от този събор са правили и правят немалко за да се постигне целта на събранията. И сега на този специален сесия на общото събрание на ООН, в която участват всички страни, ние предлагаме и прилагаме по отношение на разоръжаването и други важни въпроси, които са свързани с международния мир и сигурност. На всички е известно, че ние не само вярваме в значението на този

Слово по повод провеждането на Сесия на Общото събрание на ООН по проблемите на разоръжаването, б.д.

на съвременната наука, акад. А. Балеvски подчертава: "...Науката дава в ръцете на човека огромни възможности — за добро и за зло. Учените са тези, които могат да обяснят на хората какво ги очаква, ако надпреварата във въоръжаването продължава. Знаем, че днес световното обществено мнение има голямо значение. Така че сега главната задача на учените е то да се мобилизира, за да може да се противопостави на една евентуална авантюра, която би била действително пагубна за човечеството, за цялата планета..."⁸

Високо оценени от международната научна общност са усилията му за създаването на институции, работещи за прилагане на научните разработки в конкретни мирни инициативи — създаване на Международен институт по енергетика със седалище гр. Варна⁹, на Международен комитет от учени за предотвратяване на ядрена война и пр. С публикуваното "Възвание" от съвещанието на академиите на науките на социалистическите страни през м. декември 1981 г. в София, акад. А. Балеvски прави и лично обръщение, адресирано към "...съвестта и отговорността на учените от цял свят и авторитетните научни институции" за неотложни действия за запазването на световния мир.¹⁰ Българската академия на науките излиза със специална "Декларация" в подкрепа на предложението за създаване на Международен комитет от учени срещу опасността от ядрена катастрофа.¹¹

Само няколко месеца по-късно с.г., на следващата Пъгуошка конференция в Канада, призивите му за преосмисляне на ролята на учените във формирането на общественото мнение са още по-настоятелни: "...Кой ще даде тази вяра на хората сега, живеещи в обстановка на страх и насилие и разрушаване на етическите принципи?"

изяви в подкрепа на т.н. движение "Култура на мира" — за преход от култура на насилието към култура на мира, възникнало след Втората световна война⁴: "...Ако някога беше в сила максимата "Sivis pacem, para bellum" ("Ако искаш мир, готви се за война"), днес тя вече има друго съдържание - "Ако искаш мир, бори се за мир..."⁵

А в едно общочовешко движение за мир няма малки и големи народи, напротив — за каузата на мира и създаването на обстановка на сигурност и доверие отговорност носят не само големите, но и малките държави: "...В ядрения век сигурността има неделим, универсален и глобален характер. За утвърждаването на сигурността не може да има безучастни, маловажни и незначителни държави. Активната роля на малките страни за мир е една от формите за изява на тяхната независимост, национален суверенитет и право на самоопределение...и нашият народ може да се причисли към великите, но не подвизават във своята материална мощ, а по духа си. Той е велик със своето историческо минало, със своите възможности, със своето духовно богатство....Всяка духовна проява на нашия народ е била чисто негово дело, в нея първоначалният зародиш е бил делът на духовно издигнатите хора".⁶

По повод провеждането у нас на XXVIII-та Пъгуошка конференция през 1978 г.⁷, в която вземат участие над 100 учени от 40 страни, говорейки за отговорността

ОТВОРЕНО ПИСМО

на българските учени до президента на САЩ Роналд Рейгън по повод т.нар. инициатива за стратегическа отбрана /ИСО/ на САЩ

ГОСПОДИН ПРЕЗИДЕНТ,

Българската научна общественост следи с внимание всички прояви на борбата за мир и разоръжаване в света, за предотвратяване на ядрена война и за опазването на човешката цивилизация от термоядрена катастрофа.

Една от най-опасните насоки на надпреварата във въоръжаването е пренасянето ѝ в Космоса. Световната общественост с надежда очаква, че в Рейквик ще бъде постигнато споразумение за прекратяване на тази опасна тенденция и за насочване на преговорите между СССР и САЩ за скръпяване на въоръжената на една по-реалистична основа. За съжаление това не стана поради позицията на САЩ. Отказът на САЩ да ограничи "Инициативата за стратегическа отбрана" до лабораторни изследвания буди тревога и за пореден път поставя въпроса с каква цел се говори за "отбранителна" същност на инициативата.

Твърдението, че с тази система ще се създаде абсолютна сигурност за американския народ си излязло несъстоятелно. Съвременно осъзнато е, че при таква огромно натрупване на свързани компютърни системи и средства за събиране, кодиране, предаване и обработка на информация е невъзможно да се осигури абсолютна надеждност и безотказност на отделните подсистеми и на системата за управление като цяло. Това става още по-трудно при активно противодействие на вероятен противник и при възникване на непредсказуеми ситуации. Ако се отчетат и реалните показатели за надеждност на други технически средства, използвани в ИСО, налага се категоричен извод, че ИСО не може да спаси от ядрено унищожение нито един народ.

Управляващите кръгове в САЩ представят ИСО като сигурна система, която щяла да защити всичките военни и граждански обекти на САЩ от удара на съветските междуконтинентални балистични ракети /МБР/, като ги унищожи в полет чрез лазерни /лазери/ и корпускулярни оръжия, кинетични или други оръжия, независимо че СССР неоднократно

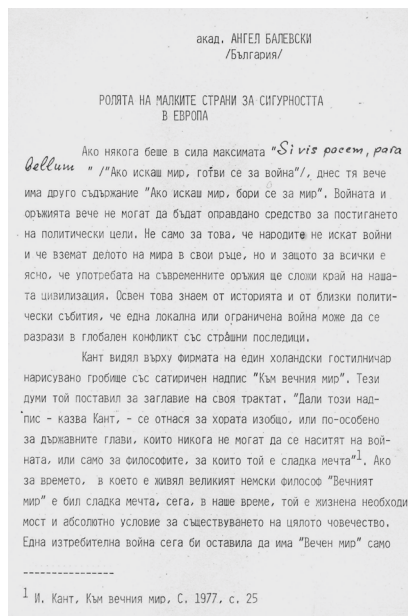
Отворено писмо", февруари 1987 г.

Ще съумеят ли учените да възвърнат тази вяра у хората, след като създадоха и продължават да създават най-страшни средства за унищожаване на живота и цивилизацията?¹²

В словото си при откриването на поредната сесия на Световния съвет на мира в София през 1986 г. акад. Балеvски говори главно за тяхната отговорност за съдбата на човешкия род, за такава "...отговорност, която трябва да се поема и носи сега, веднага, като преминава от абстрактни построения и модели в реални действия; за нуждата от хуманност, защото тя е ... естественото качество на истинския учен...Ако е имало човешки прогрес, той е ставал само на основата на хуманността като висш принцип на цивилизованото общество"¹³ Вероятно

така разбираана хуманността е била и основният мотив в категоричната му намеса за запазване на стария параклис редом до астрономическата обсерватория на Рожен, факт, дълбоко впечатлил чуждестранните делегати на поредния Пъгуошки симпозиум у нас: "...Тук се намесват два символа; на науката и на етиката. Познанието е безгранично като Вселената, а етиката е вечна. За да не се превърне науката в зло за човека, те — науката и етиката трябва винаги да бъдат заедно и да вървят хванати ръка за ръка"¹⁴ На същия Пъгуошки симпозиум в Пловдив председателката на движението и Нобелова лауреатка — Дороти Ходжин връчва на акад. А. Балеvски специална награда и го обявява за **МЪДРЕЦ НА ПЪГУОШ**.

В "Отворено писмо" от 1987 г. на българските учени до президента на САЩ Роналд Рейгън по повод на т.н. Инициатива за стратегическа отбрана академик Балеvски се ангажира настоятелно от името на Президиума на БАН с искането за ограничаване на опитите на ядрения полигон: "...Учените знаят, че ограничаването на инициативата за стратегическа отбрана до лабораторни изследвания ще въздейства за възпиране на надпреварата във въоръжаването"¹⁵

А. Балеvски. *Ролята на малките страни за сигурността в Европа*, б.д.

Мирът и живата природа, природата и нейното величие, нарушеното равновесие в нея и нарушеното равновесие между хората и духовността, кариерата, моралът и дългът... и най-значимото в поредицата — човечността и човешкият живот. Все понятия и категории, достойни наистина за голямата личност, за мъдреца...¹⁶ За академик Ангел Балеvски — световноизвестния учен, инженера по призвание и миротворец по душа.

Достойният и достолепен българин, за когото ние вече знаем, че е "...на съдбата бил избраник", след когото завинаги "...ще остане следа..."¹⁷

Във фонда на академик Балеvски има още много материали, доказващи неговото активно участие в активизирането на международното научно сътрудничество за опазването на световния мир, и те тепърва чакат своите изследователи.

¹Пъгуошките конференции за наука и световни проблеми (известни още и като Пъгуошко движение) е международна организация на учени за мир, разоръжаване и международна сигурност, създадена след Втората световна война. Началото е поставено на 9 юли 1955 г. с манифеста „Ръсел-Айнщайн“, а първата конференция е проведена през юли 1957 г. в селцето Пъгуош, Канада, откъдето идва името на организацията. След това конференциите се провеждат ежегодно. През 1995 г. Пъгуошкото движение, заедно с Юзеф Ротблат, дългогодишен генерален секретар и председател на организацията, получава Нобелова награда за мир.